

“Het is onbegrijpelijk dat veel mensen landen als de VS, Australië en Groot-Brittannië nog steeds als voorbeeld zien”, zegt hoogleraar onderwijskunde Andy Hargreaves. Volgens de Brit zucht het onderwijs in de Angelsaksische wereld onder een veel te rigide doorgevoerde standaardisatie. Docenten krijgen daardoor nauwelijks de ruimte om op hun eigen manier les te geven. In het basisonderwijs ligt het overgrote deel van de aandacht bij het ontwikkelen van de vaardigheden in taal en rekenen, meent Hargreaves: “En om te controleren of de van boven opgelegde basisstandaarden worden gehaald, is er een obsessie met testen.”

Hoogleraar onderwijskunde Andy Hargreaves:

‘Investeer in gezamenlijke visie en verantwoordelijkheid’

INTERVIEW

Auteur: Michiel Zonneveld
Foto: Boston College

De socioloog Andy Hargreaves is sinds 2002 hoogleraar onderwijskunde aan het Boston College in Massachusetts (USA). Daarvoor werkte hij onder andere als directeur van The International Center for Educational Change in Toronto. Hij begon zijn loopbaan als leraar op een basisschool in Engeland en publiceerde meer dan 20 boeken over onderwijs. ‘The Fourth Way, The Inspiring Future for Educational Change’, dat hij samen schreef met Dennis Shirley, verscheen in augustus 2009 bij Corwin Press.

Een zekere standaardisatie heeft toch ook positieve effecten?

“Dat ontken ik zeker niet. Maar de grote vraag is hoe ver je standaardisatie doorvoert en hoe je die organiseert. Er is nu een fixatie op het verhogen van het basale niveau van rekenen en taal. Scholen zetten alles op alles om op die twee terreinen een beter resultaat te halen.”

Wat is daar op tegen?

“Het is een veel te beperkte invalshoek en gaat ten koste van andere vakken. Het treurige is dat leerlingen in het basisonderwijs wel beter in taal worden, maar dat dit niet betekent dat ze gaan lezen, laat staan dat ze er plezier in krijgen. Het gaat verder ten koste van kennis op andere terreinen, bijvoorbeeld kunstonderwijs, maatschappelijke oriëntatie, burgerschap en sport. Het grootste probleem is echter dat het onderwijs veel te weinig is gericht op het vermogen om zelf te blijven leren, terwijl dat in de moderne kenniseconomie een cruciale vaardigheid is geworden. De werknemer van nu moet zich immers blijven ontwikkelen. Daar komt nog bij dat het effect van standaardisatie en het eindeloze testen het grootst is in de eerste jaren. Daarna leidt het er vooral toe dat leerlingen hun motivatie kwijt raken. Je ziet het aantal drop-outs in het voortgezet onderwijs toenemen. In zijn algemeenheid kun je zeggen dat de verbeteringen van de resultaten in het onderwijs hun plafond hebben bereikt. De betere resultaten die nog

worden bereikt zeggen meer over de manier waarop je met statistieken kunt manipuleren, dan over het niveau van het onderwijs. Leerlingen weten bovendien beter hoe je de testen moet maken. Dat is een vaardigheid op zich die ons weinig vertelt over hun niveau.”

Het beeld is toch niet overal even zwart?

“Natuurlijk niet. Veel hangt af van waar de school staat. Als die onderdeel is van een gemeenschap die zich betrokken voelt bij het onderwijs, maakt dat veel uit. De grootste problemen zien we in armere wijken in steden of in sommige gebieden op het platteland. Dat is meteen ook het grote gevaar dat we zien: het ontstaan van een vorm van apartheid in het onderwijs die de verschillen in kansen vergroot in plaats van verkleint. Je moet overigens wel zo eerlijk zijn te erkennen dat er niet altijd een alternatief is voor sterk gestandaardiseerd onderwijs. Dat gaat vooral op voor de derde wereld, waar weinig geld is voor onderwijs en de training van docenten. Daar ligt het voor de hand de focus meer op het ontwikkelen van basisvaardigheden te leggen.”

In Nederland zeggen sommige politici dat leerlingen juist afhaken omdat ze basisvaardigheden op het gebied van taal en rekenen ontberen.

“Zeggen ze dat? Dat is een grappige omkering van de feiten.”

Waarom is in veel landen gekozen voor standaardisatie?

“Pas in de jaren tachtig kreeg die ontwikkeling een grote vlucht. Het was een tijd van grote bezuinigingen op de overheidsuitgaven. Economie was een belangrijke drijfveer. Regeringen wilden meer efficiëntie. Vandaar het denken in output. Er zat verder een sterk ideologische kant aan. Het waren de jaren van het neoliberalisme, met niet alleen een groot geloof in de vrije markteconomie, maar ook in het idee dat marktprincipes bij het sturen van overheidsorganisaties een belangrijke rol moesten spelen.

‘Het gemiddelde opleidingsniveau in Nederland is hoog, net als de culturele vorming van de bevolking’

Met de cijfers van de output in de hand zou de druk om beter te presteren worden verhoogd. Scholen moesten met elkaar concurreren. Het was een antwoord op de economische crisis in die jaren. Maar ook op ontwikkelingen in het onderwijs. Leraren en scholen hadden in de jaren zeventig meer ruimte gekregen. Ze waren echter onvoldoende toegerust om hun vrijheid waar te maken. Dat had niet alleen met geld te maken. Nieuwe initiatieven stonden te veel op zichzelf. Dat gaf ook voeding aan een sentiment dat het onderwijs vroeger beter was. Inmiddels wegen de nadelen van de ver doorgevoerde standaardisatie ruimschoots op tegen de voordelen. Dan heb ik het niet alleen over het te smalle aanbod. Goed onderwijs staat of valt met de kwaliteit en motivatie van de leerkrachten. Veel docenten haken in de eerste drie jaar van hun loopbaan af.”

‘Veel hangt af van waar de school staat’

Na de jaren tachtig volgde toch al een tegenbeweging in de publieke sector?

“In de jaren negentig van de vorige eeuw begon het denken over een Derde Weg. Politici als Blair en Clinton wilden een herwaardering van de publieke sector, maar tevens binnen de overheid ideeën over een meer bedrijfsmatige overheid toepassen. Daardoor zijn veel goede dingen gebeurd. Scholen hebben hogere budgetten gekregen, de training van docenten is verbeterd, er kwam meer geld voor nieuwe schoolgebouwen en lesmateriaal. Maar er is ook sprake geweest van een verontrustende ontwikkeling. De protagonisten van de Derde Weg wilden de burgers bewijzen dat het extra overheidsgeld efficiënt besteed werd, en hun belastinggeld dus niet over de balk werd gesmeten. Ze wilden controle op de uitgaven. Het gevolg is dat het onderwijs veel tijd kwijt is aan administratie, zodat de cijfers controleerbaar zijn. Verder wil de overheid dan natuurlijk ook weten welke vorderingen er zijn gemaakt op het gebied van onderwijsresultaten. Vooral het testen heeft daarom onder invloed van het Derde Weg-denken een zeer hoge vlucht genomen, en dat alles gekoppeld aan inflexibele overheidsvoorschriften. Het leidde tot een overheid die in de onderwijswereld als autocratisch wordt ervaren, alziend en allesbepalend.”

Het is toch begrijpelijk dat politici en burgers garanties willen dat belastinggeld goed wordt besteed?

“Het probleem is dat dit nu juist niet goed wordt besteed. Landen als VS, Engeland en Australië scoren relatief slecht

in vergelijking met andere landen. Dat blijkt uit de PISA-vergelijking onder leerlingen van 15 jaar op het gebied van leesvaardigheid, wiskunde en wetenschap. Terwijl ze behoren tot de rijkste landen van de wereld. Dat is iets wat je aan het denken moet zetten.”

U pleit in uw laatste boek ‘The Fourth Way, The Inspiring Future for Educational Change’ voor een Vierde Weg in het onderwijs. Waar moeten we dan aan denken?

“Dan gaat het niet alleen om onderwijs, maar om een visie op waar je met de samenleving heen wil. Daaruit volgt dan een idee over het onderwijs. Als voorbeeld geef ik vaak Finland dat de PISA-ranglijst aanvoert. Begin jaren negentig stond de economie er daar slecht voor, met een werkloosheid van 19%. De Finnen besloten te kiezen voor een creatieve en flexibele economie. Dat werd de drijvende kracht achter de onderwijspolitiek. Bij een Vierde Weg denk ik aan een samenleving die de verschillen weer probeert te verkleinen en zich instelt op de moderne kenniseconomie.”

Hoe kun je dan als overheid de kwaliteit van het onderwijs helpen vergroten?

“Om te beginnen draait alles om de kwaliteit van leraren. In Finland wordt bijvoorbeeld scherp geselecteerd. Slechts een op de tien aanmeldingen voor een opleiding tot docent wordt geaccepteerd. De Finnen kunnen selecteren, omdat mensen daar graag in het onderwijs werken. Dat ligt niet aan het salaris, dat is niet hoger dan wat iemand voor vergelijkbaar werk in de marktsector krijgt, maar vooral aan de werkomstandigheden. Leraren hebben zelf invloed op de lessen die ze geven. In de klassen zitten zelden meer dan 20 leerlingen. Ze zijn vrijgesteld van al het papierwerk en vergaderen. De leiding van de school is nog niet in handen van managers. Schoolleiders geven minstens twee uur les. De centrale overheid moet dus leren loslaten. Meer algemene richtlijnen opstellen. Verder moet er een einde komen aan het obsessieve testen. Dat doen ze in Finland ook niet. Als je gegevens wilt hebben op basis waarvan je beleid kan maken, heb je veel meer aan goede steekproeven.”

Kan dat niet leiden tot een in zichzelf gekeerde onderwijswereld?

“Het is heel belangrijk dat de leraren een stem krijgen in het onderwijs. Het debat tussen docenten, in allerlei netwerken, is daarbij een middel. Ik zie ook een belangrijke taak voor de onderwijsbonden. Het is heel belangrijk de prioriteit meer te leggen bij het ontwikkelen van een collectieve professionele verantwoordelijkheid, en minder bij ‘externe

accountability’. Dat wil niet zeggen dat het onderwijs los staat van de rest van de wereld. De overheid heeft een belangrijke taak bij het ontwikkelen van een gemeenschappelijke visie. Bovendien zou het onderwijs zich kunnen hervormen door meer verbinding met lokale gemeenschappen te zoeken. Dat kan op verschillende manieren. Door ouders een veel belangrijkere rol te geven bijvoorbeeld. Of door samen te werken met het bedrijfsleven.”

Beperkt de huidige recessie niet de mogelijkheden om een andere weg in te slaan? Overheden zoeken dan toch in de eerste plaats naar bezuinigingen?

“De crisis biedt juist een kans. Het dwingt de samenleving een nieuwe richting te formuleren. Het is hoopvol dat in de VS president Obama en onderwijsminister Duncan erkennen dat er in het onderwijssysteem iets heel erg mis is gegaan.”

**‘De crisis biedt juist een kans.
Het dwingt de samenleving een
nieuwe richting te formuleren’**